

Vissa författningsfrågor m.m.

Sammanfattning

I betänkandet behandlar konstitutionsutskottet 23 motionsyrkanden om olika författningsfrågor m.m. från den allmänna motionstiden 2009. Yrkandena avser frågor om minskning av antalet riksdagsledamöter, offentlighet åt kontakttillfällen med statschefen, användningen av burka eller niqab i Sverige, mänskliga rättigheter, en svensk motsvarighet till habeas corpus-institutet, karantänsregler för statsråd, återinförande av valmonarki, införande av republik och avvecklande av monarkin, samvetsfrihet och vissa samvetsklausuler, förbud mot opinionsundersökningar dagarna före riksdagsvalet, värdekommission samt statschefens ställning och uppgifter i samband med regeringsbildning. Av dessa yrkanden behandlas några i förklarad ordning.

Utskottet avstyrker samtliga motioner.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Motionsyrkanden som avstyrks av utskottet i förslagspunkt 6	4
Redogörelse för ärendet	5
Utskottets överväganden	6
Minskning av antalet riksdagsledamöter	6
Statschefen	7
Användningen av burka eller niqab i Sverige	9
Mänskliga rättigheter	15
En svensk motsvarighet till habeas corpus-institutet	16
Motionsförslag som behandlats i förenklad ordning	23
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	24
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2009	24

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. **Minskning av antalet riksdagsledamöter**

Riksdagen avslår motionerna 2009/10:K312 och 2009/10:K324 yrkande 1.

2. **Statschefen**

Riksdagen avslår motionerna 2009/10:K264 yrkandena 1 och 2 samt 2009/10:K400.

3. **Användningen av burka eller niqab i Sverige**

Riksdagen avslår motion 2009/10:K250.

4. **Mänskliga rättigheter**

Riksdagen avslår motion 2009/10:K355 yrkandena 1 och 5.

5. **En svensk motsvarighet till habeas corpus-institutet**

Riksdagen avslår motion 2009/10:K424.

6. **Motionsförslag som behandlats i förenklad ordning**

Riksdagen avslår de motionsyrkanden som finns upptagna under denna punkt i utskottets förteckning över avstyrkta motionsyrkanden.

Stockholm den 9 februari 2010

På konstitutionsutskottets vägnar

Berit Andnor

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Berit Andnor (s), Per Bill (m), Margareta Cederfelt (m), Morgan Johansson (s), Andreas Norlén (m), Stefan Tornberg (c), Yilmaz Kerimo (s), Cecilia Wigström i Göteborg (fp), Helene Petersson i Stockaryd (s), Björn Leivik (m), Ingvar Svensson (kd), Anna Tenje (m), Marianne Berg (v), Annie Johansson (c), Mikael Johansson (mp), Sinikka Bohlin (s) och Tone Tingsgård (s).

Motionsyrkanden som avstyrks av utskottet i förslagspunkt 6

Motion	Motionärer	Yrkanden
6. Motionsförslag som behandlats i förenklad ordning		
2009/10:K230	Stefan Wikén (s)	
2009/10:K252	Staffan Danielsson och Maria Kornevik Jakobsson (båda c)	
2009/10:K255	Mats Pertoft och Max Andersson (båda mp)	
2009/10:K307	Annicka Engblom (m)	
2009/10:K354	Annelie Enochson (kd)	1 och 2
2009/10:K364	Agneta Berliner och Carl B Hamilton (båda fp)	
2009/10:K378	Johan Löfstrand och Fredrik Olovsson (båda s)	
2009/10:K399	Michael Anefur m.fl. (kd)	
2009/10:K410	Birgitta Ohlsson m.fl. (fp)	1–5

Redogörelse för ärendet

I detta betänkande behandlas 23 motionsyrkanden om olika författningsfrågor m.m. från den allmänna motionstiden 2009. Yrkandena avser frågor om minskning av antalet riksdagsledamöter, offentlighet åt kontakttillfällen med statschefen, användningen av burka eller niqab i Sverige, mänskliga rättigheter, en svensk motsvarighet till habeas corpus-institutet, återinförande av valmonarki, karantänsregler för statsråd, avvecklande av monarkin och införande av republik, samvetsfrihet och vissa samvetsklausuler, förbud mot opinionsundersökningar dagarna före riksdagsvalet, värdekommission samt statschefens ställning och uppgifter i samband med regeringsbildning. Av dessa yrkanden behandlas några i förenklad ordning.

Vissa motioner om författningsfrågor som väckts under den allmänna motionstiden 2009 kommer att behandlas i utskottets betänkande med anledning av regeringens proposition En reformerad grundlag (prop. 2009/10:80).

Utskottets överväganden

Minskning av antalet riksdagsledamöter

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker en motion om minskning av antalet riksdagsledamöter med hänvisning till sin tidigare bedömning.

Motionerna

Yrkanden om en minskning av antalet riksdagsledamöter framställs av Bertil Kjellberg och Magdalena Andersson (m) i motion K312 och av Sten Bergheden (m) i motion K324 yrkande 1. Som skäl anförs i motionerna bl.a. att effektiviteten i riksdagens arbete skulle påverkas positivt av en sådan förändring respektive att det skulle minska kostnaderna men också ge de invalda ledamöterna ett större helhetsinflytande och ansvar.

Gällande ordning

Riksdagen består, enligt 3 kap. 1 § andra stycket regeringsformen, av en kammare med trehundrafyrtionio ledamöter. För ledamöterna ska finnas ersättare. Det relativt stora ledamotsantalet motiverades när det infördes av en ängslan för att ett lägre ledamotsantal kunde medföra att glesbygden fick för få ledamöter (Erik Holmberg m.fl., Grundlagarna, 2 uppl., 2006, s. 210). Dessutom ansågs de många ledamöterna ge bättre garantier för att varje stort politiskt parti blev representerat i varje valkrets.

Tidigare behandling

Motioner om minskning av antalet riksdagsledamöter har avstyrkts vid tidigare behandlingar, senast med hänvisning bl.a. till Grundlagsutredningens arbete (bet. 2008/09:KU9).

Dessförinnan har konstitutionsutskottet flera gånger avstyrkt motioner med förslag om att minska antalet ledamöter i riksdagen. Under riksmötet 2001/02 (bet. 2001/02:KU13) vidhöll utskottet sin tidigare bedömning. Enligt sin tidigare bedömning ansåg utskottet att en – mer än helt marginal – minskning av antalet ledamöter skulle medföra svårigheter att behålla såväl en rimlig partirepresentation som en representation över huvud taget från olika delar av landet. Ett minskat antal ledamöter skulle enligt utskottet göra det ännu svårare för framför allt ledamöterna från de mindre partierna att tillfredsställa önskemål om deltagande i sammankoms-

ter och andra aktiviteter i valkretsarna. Även vid riksmötet 2003/04 (bet. 2003/04:KU9) vidhöll utskottet sin tidigare bedömning och avstyrkte de då aktuella motionerna.

Utskottets ställningstagande

Utskottet ser inte anledning att avvika från den bedömning som utskottet tidigare gjort. Utskottet avstyrker motionerna K312 (m) och K324 yrkande 1 (m).

Statschefen

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker motionsyrkanden angående tillkännagivanden om offentlighet åt kontakttillfällen för information till statschefen och om nya uppgifter åt statschefen.

Motionerna

Lennart Sacrédeus (kd) begär i motion K264 yrkande 1 att statschefen ska ges i uppgift att utföra de uppgifter som i dag åligger talmannen då ny statsminister ska utses. Han anför bl.a. att statschefen står för kontinuitet och att talmannen, till skillnad från statschefen, kan anklagas för att ta politiska hänsyn om ett valutslag skulle visa sig otydligt. Vidare begär han i yrkande 2 ett tillkännagivande om att det bör ges mer offentlighet åt de kontakttillfällen statsministern har med statschefen i enlighet med 5 kap. 1 § regeringsformen. Han anför bl.a. att det vore värdefullt för svenska folket att det enligt offentlighetsprincipen görs känt när kontakter äger rum, även om informationsinnehållet inte behöver offentliggöras.

Hans Wallmark (m) begär i motion K400 ett tillkännagivande om möjligheten att stärka konungens ställning som en partipolitiskt obunden symbol för hela landet. Han gör bl.a. gällande att en oberoende statschef som föreslår ny regeringsbildare vore en smakligare ordning än dagens, inte minst med tanke på den nu etablerade ordningen att talmannen kommer från det politiska block som innehar regeringsmakten.

Gällande ordning m.m.

Riksdagen är, enligt 1 kap. 4 § regeringsformen, folkets främsta företrädare.

Den konung eller drottning som enligt successionsordningen innehar Sveriges tron är rikets statschef, enligt 1 kap. 5 § regeringsformen.

När en statsminister ska utses kallar talmannen företrädare för varje partigrupp inom riksdagen till samråd, enligt 6 kap. 2 § regeringsformen. Talmannen överlägger med vice talmännen och avger sedan förslag till riksdagen. Riksdagen ska senast på fjärde dagen därefter pröva förslaget genom omröstning.

Förutsättningarna för att få tjänstgöra som statschef anges i 5 kap. regeringsformen. Som statschef får endast den tjänstgöra som är svensk medborgare och har fyllt 18 år. Den som ska tjänstgöra som statschef får inte samtidigt vara statsråd eller utöva uppdrag som talman eller riksdagsledamot (2 §). Bestämmelser om statschefens uppgifter finns i 5 kap. regeringsformen samt i riksdagsordningen.

Inför 1974 års regeringsform hölls inom Grundlagberedningen ingående överläggningar innan beredningens ledamöter nådde fram till en gemensam ståndpunkt i de väsentliga frågorna rörande statschefens ställning, den s.k. Torekovskompromissen. Grundlagberedningen framhöll att de av statschefens funktioner som hade sin grund i kungens traditionella ställning som innehavare av regeringsmakten inte kunde förenas med ett parlamentariskt system. Av särskild betydelse var att statschefens roll vid regeringsbildningen fördes över till riksdagen och dess organ. Statschefen blev således inte innehavare av någon politisk makt men behöll enligt beredningens förslag sin ställning som symbol för riket och sina representativa uppgifter (SOU 1972:15).

Statschefens uppgifter inskränktes vid införandet av den nuvarande regeringsformen till att avse vissa funktioner. Regeringsskifte äger rum vid en särskild konselj, som hålls inför statschefen. Statschefen är ordförande vid sammanträde med Utrikesnämnden. Statschefen förklarar också riksmötet öppnat. I övrigt bestäms statschefens representativa uppgifter till stor del genom sedvana. Av särskilt intresse anses rollen som rikets främsta företrädare i förhållande till andra länder vara. Vidare fullgör statschefen inrikes representationsuppgifter av mer eller mindre officiell karaktär på skilda områden i samhällslivet.

Enligt 5 kap. 1 § regeringsformen hålls statschefen av statsministern underrättad om rikets angelägenheter. När så krävs sammanträder regeringen i konselj under statschefens ordförandeskap.

Paragrafen har till syfte att tillförsäkra statschefen behövlig information (Erik Holmberg m.fl., Grundlagarna, 2 uppl., 2006, s. 259–260 med hänvisningar). Det är, enligt motiven, självklart att önskemål från statschefen om upplysningar från statsministern eller annat statsråd i regeringsangelägenheterna uppfylls. Här är det alltså fråga om en fortlöpande information. Konselj ska hållas när statschefen och statsministern gemensamt finner att behov föreligger. Statschefen är i sin egenskap av ordförande formellt sammankallande. Informationskonselj hålls i allmänhet tre gånger om året, i januari, juni och oktober.

Uppgifter om när konselj ska äga rum framgår i pressmeddelanden angående statsrådets engagemang, vilka även publiceras på regeringens webbplats. Vid konselj förs protokoll; det framgår av 17 § förordningen (2007:725) om beslut och protokoll hos regeringen.

Tidigare behandling

Utskottet har senast i betänkande 2007/08:KU14 behandlat motionsyrkanden om att statschefen ska överta de uppgifter som enligt 6 kap. 2 § första stycket åvilar talmannen. Utskottet ansåg att resultatet av Grundlagsutredningens arbete borde avvaktas och avstyrkte därför yrkandena.

I betänkande KU 1983/84:26 avstyrkte utskottet en motion angående förstärkning av konungens ställning, som bl.a. innefattade förslag om att monarken efter sedvanliga konsultationer skulle utse regeringsbildare, hålla frontal vid riksmötets öppnande, vara ordförande i beslutskonseljer i viktiga ärenden och formellt åter bli högsta befälhavare över rikets försvarsmakter. Utskottet hänvisade till grundlagspropositionen (prop. 1973:90) och då bl.a. uttalandet att även formell medverkan från statschefens sida vid tillkomsten av politiska beslut skulle kunna bli en belastning för den symbolställning som statschefen borde inta.

Utskottets ställningstagande

Grundlagberedningen inför 1974 års regeringsform framhöll att de av statschefens funktioner som hade sin grund i kungens traditionella ställning som innehavare av regeringsmakten inte kunde förenas med ett parlamentariskt system. Av särskild betydelse var att statschefens roll vid regeringsbildningen fördes över till riksdagen och dess organ. Statschefen skulle sålunda inte ha någon politisk makt men däremot behålla sin ställning som symbol för riket och sina representativa uppgifter. Utskottet ser inte anledning att förorda en annan ordning än den nu gällande i detta avseende. Vad gäller offentlighet åt de kontakttillfällen statsministern har med statschefen i enlighet med 5 kap. 1 § regeringsformen anser utskottet inte att det finns skäl för ett sådant tillkännagivande som begärs. Utskottet avstyrker motionerna K264 (kd) och K400 (m).

Användningen av burka eller niqab i Sverige

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker en motion om att utreda tydiga gränser för användningen av burka och niqab i Sverige.

Motionen

I motion K250 yrkar Staffan Danielsson och Lennart Pettersson (c) ett tillkännagivande om att regeringen ska låta utreda och återkomma med förslag om tydliga gränser för användningen av burka eller niqab i Sverige.

De anför bl.a. att det för dem känns främmande att det ska vara möjligt att leva och verka i ett öppet och demokratiskt samhälle om man samtidigt vill dölja sina ansikten. Att få och våga visa sitt ansikte är, anför de, en viktig rättighet i en demokrati men det kan också vara en skyldighet – just med tanke på respekten för omgivningen. Att bära speciella kläder, att ha på sig symboler för saker som man vill stödja, eller att bära särskilda huvudbonader eller slöja är i grunden – menar de – naturliga inslag i ett fritt och demokratiskt samhälle med yttrandefrihet, religionsfrihet och demokrati. Gränser för detta kan dock behöva sättas av t.ex. säkerhetsskäl i arbetslivet eller för att det begränsar demokratiska rättigheter, anför de. Det finns också de som döljer sitt ansikte av religiösa skäl. Det kan ske i form av burka eller niqab. Med all respekt för religionen, anför de, har de svårt för att förstå att detta kan vara tillåtet i dagens svenska samhälle. Det är en sak att man vill dölja håret med någon slags huvudduk. Det finns många modeller av huvudbonader och i en del fall är det t.o.m. positivt att bära en sådan. Seden att låta kvinnor bära, eller acceptera att kvinnor ständigt döljer sina ansikten i, s.k. heltäckande burka eller niqab är däremot bekymmersam, anför de. Detta är enligt motionärerna både en fråga om demokrati och jämställdhet. Ingen kvinna ska känna sig tvingad att dölja sitt ansikte. För att underlätta för dessa kvinnor skulle det vara ett gott stöd med en lagstiftning som förbjuder burka och niqab ute i samhället, på skolor och på arbetsplatser. Motionärerna anför vidare att det över huvud taget känns svårt i ett öppet samhälle som Sverige att acceptera en sedvänja där kvinnor åläggs, själva accepterar eller vill bära burka eller niqab utanför sina hem. Människans ansikte – ögon, näsa, mun – är hennes kontaktyta mot omvärlden och mot andra människor, och att tänka sig ett öppet samhälle där allt fler människor döljer ansiktet för varandra i t.ex. offentliga miljöer samt på sina arbeten och i skolor känns, enligt motionärerna, inte som en framtidsväg. Religionsfrihet är, anför de, en oerhört viktig grundlagsskyddad rättighet, men det finns gränser även för denna. Motionärerna menar att en gräns rimligen går vid att vilja eller åläggas att dölja sitt ansikte i t.ex. offentliga miljöer och på sitt arbete. Här bör ett öppet demokratiskt samhälle överväga att sätta en gräns, och de föreslår att regeringen låter utreda denna fråga.

Gällande ordning

Regeringsformen

Varje medborgare är, enligt 2 kap. 1 § första stycket 6 regeringsformen, gentemot det allmänna tillförsäkrad religionsfrihet: frihet att ensam eller tillsammans med andra utöva sin religion. Religionsfriheten är den enda av

de positiva opinionsfriheterna som inte får begränsas. Detta hänger samman med det sätt varpå friheten har definierats i grundlagstexten; definitionen syftar uteslutande på vad som är specifikt för just religionsfriheten, nämligen att ensam eller tillsammans med andra utöva sin religion (Erik Holmberg m.fl., Grundlagarna, 2 uppl., 2006, s. 100 med hänvisningar). De moment av religionsfriheten som närmast är utflöden av andra friheter, såsom yttrandefriheten, informationsfriheten, mötesfriheten och föreningsfriheten, kan begränsas enligt vad som gäller för dessa friheter.

I motiveringen för att religionsfriheten skulle åtnjuta ett absolut skydd och alltså inte kunna begränsas uttalade justitieministern (prop. 1975/76:209 s. 115) att det kunde hävdas att en reglering som innebär att religionsfriheten görs begränsningsbar skulle ge en riktigare bild av rättsläget på området. Det förhåller sig å andra sidan så, anförde han, att de moment i religionsfriheten som inte hämtar inslag från övriga opinionsfriheter – främst friheten till enskild religionsutövning – inte bör kunna underkastas några särskilda begränsningar. Det fanns enligt justitieministern inte heller någon anledning att tillåta sådana begränsningar av religionsfriheten som utgörs av inskränkningar i rätten att yttra sig, ta del av yttranden, anordna och delta i möten eller att bilda sammanslutningar i just religiösa sammanhang.

De allmänna begränsningar som gäller för människors handlande i samhället kan i vissa fall komma att beröra åtgärder som uppfattas såsom utövande av religionsfriheten (Holmberg m.fl., s. 100–101 med hänvisningar). En i allmänhet straffbar handling är t.ex. inte skyddad bara därför att den förekommer i ett religiöst sammanhang. Grundlagsskyddet innebär ett förbud mot bestämmelser som uttryckligen riktar sig mot någon viss religionsutövning eller som, trots att de fått en mera allmän avfattning, uppenbart syftar till att motverka en viss religiös riktning. Skyddet innebär däremot inte någon rätt att vägra värnplikt av religiösa skäl. Inte heller får föräldrar av religiösa skäl eftersätta sin vårdnadsskyldighet mot sina barn.

Europakonventionen

Europakonventionens artikel 9 behandlar tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Var och en har, enligt punkt 1, rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet; denna rätt innefattar frihet att byta religion eller tro och frihet att ensam eller i gemenskap med andra, offentligt eller enskilt, utöva sin religion eller tro genom gudstjänst, undervisning, sedvänjor eller ritualer. Enligt punkt 2 får friheten att utöva sin religion eller tro endast underkastas sådana inskränkningar som är föreskrivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till den allmänna säkerheten eller till skydd för allmän ordning, hälsa eller moral eller till skydd för andra människors fri- och rättigheter.

Den som tar tjänst eller anställning kan anses ha underkastat sig de krav som gäller för tjänsten eller anställningen och som ibland kan inkräkta på möjligheterna till religionsutövning (Danelius, Mänskliga rättigheter i euro-

peisk praxis, 3 uppl., 2007, s. 359–360). Den anställde kan i princip inte under hänvisning till sin religion vägra att utföra uppgifter som normalt ingår i arbetet, och om tjänsten eller anställningen är organiserad så att arbete ska utföras på en dag som för en arbetstagarare har särskild religiös betydelse är arbetsgivaren inte nödvändigtvis förpliktad från att avstå från att utkräva arbete på den dagen.

Ett motsvarande synsätt bör enligt Danelius (s. 360) tillämpas när det gäller krav på ett visst uppträdande eller en viss klädsel under arbetet.

Europadomstolen har i några fall prövat huruvida förbud mot användning av slöja, huvudduk och liknande i vissa situationer varit förenligt med artikel 9. Det viktigaste avgörandet är, enligt Danelius (s. 360–361), Leyla Sahin mot Turkiet. Fallet gällde en medicine studerande vid universitetet i Istanbul. Eftersom hon av religiösa skäl insisterade på att bära huvudduk, avstängdes hon från föreläsningar och tentamina. Hon varnades för att hon brutit mot universitetets regler och suspenderades temporärt från universitetet för att hon deltagit i protester mot dessa regler. Europadomstolen konstaterade att det turkiska samhället bygger på sekularism och att bärande av huvudduk på senare år fått karaktären av en politisk fundamentalistisk handling i Turkiet, där det finns rörelser som vill förvandla landet till en islamisk stat. Eftersom universitetet ska främja pluralism, respekt för andras rättigheter och jämställdhet mellan män och kvinnor, var det inte onaturligt att förbjuda bärande av religiösa symboler. Slutsatsen blev att artikel 9 inte hade kränkts genom förbudet mot bärande av huvudduk. I Kurtumulus mot Turkiet ansågs det inte strida mot artikel 9 att universitetslärare blev föremål för disciplinär bestraffning på grund av att hon trots varning fortsatte att bära huvudduk, och i Dahlab mot Schweiz ansågs ett förbud för en lärarinna att bära huvudduk under lektioner inte heller strida mot artikel 9 (Danelius s. 361).

EU-stadgan

Enligt artikel 10.1 i avdelning II i EU:s stadga om de grundläggande friheterna, har var och en rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Denna rätt innefattar frihet att byta religion eller övertygelse och frihet att ensam eller i gemenskap med andra, offentligt eller enskilt, utöva sin religion eller övertygelse genom gudstjänst, undervisning, sedvänjor och ritualer. Stadgan antogs år 2000 som en politisk förklaring. Den är i och med Lissabonfördraget rättsligt bindande (prop. 2007/08:168 s. 22).

Tidigare uttalanden

Integrations- och jämställdhetsminister Nyamko Sabuni (fp) har i en debatt i riksdagens kammare den 22 oktober 2009, angående användandet av burka och niqab inom offentlig verksamhet, uttalat att utgångspunkten för regeringens politik är att människor har frihet att klä sig som de vill samt tillagt bl.a. följande.

Med det sagt vill jag också säga att självklart kommer det inom vissa yrken i samhället att bära med sig konsekvenser om man döljer hela ansiktet. Jag tror att skola och förskola är en typ av verksamhet där man verkligen behöver se läraren eller eleven i ansiktet.

Jag vet att det finns fall anmälda till DO om diskriminering i de fall skolledningen har sagt att man inte kan bära niqab i skolan. Jag kan inte annat än, precis som alla andra i samhället, följa vad domstolarna så småningom kommer att landa i.

Min utgångspunkt är dock att i skolan och förskolan ska vi kunna se varandra i ansiktet, men varje skolledning måste faktiskt fatta beslut utifrån sin verksamhet och vad de anser vara bäst för sina lärare och elever.

I skrivelsen En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006–2009 (skr. 2005/06:95 s. 216) uttalade regeringen att

... en [med diskriminering på grund av religion] sammanhängande fråga är i vilken mån enskilda har rätt att bära religiös klädsel i olika miljöer, t.ex. i vissa yrken eller i skolan. Denna fråga fick särskild aktualitet i oktober 2003, när Statens skolverk meddelade ett beslut som gav skolor rätt att förbjuda elever att bära burka eller annan klädsel som helt täcker ansiktet. I beslutet gjordes en avvägning mellan religionsfriheten och skolans pedagogiska uppdrag, där det pedagogiska uppdraget ansågs överordnat.

Det kan påpekas att religionsfriheten såsom den skyddas i svensk grundlag inte förhindrar att begränsningar görs genom de lagar som gäller för allmänheten i stort och som är motiverade av sakliga skäl. Även i Europakonventionen medges att religionsfriheten begränsas om vissa förutsättningar är uppfyllda. Däremot innebär skyddet för religionsfriheten samt den rättsliga regleringen mot diskriminering på grund av religion eller annan trosuppfattning att bestämmelser inte får meddelas som uttryckligen riktar sig mot någon viss religionsutövning, som uppenbart syftar till att motverka en viss religiös riktning eller som är diskriminerande t.ex. för att de är oproportionerliga. Det betyder att krav på viss klädsel, eller förbud mot viss klädsel, alltid måste vara motiverade av sakliga skäl samt stå i proportion till ändamålet.

Ett beslut från Skolverket

I detta avsnitt presenteras ett beslut som Skolverket meddelat år 2006. Som bakgrund kan nämnas att Skolverket i publikationen Ordningsregler för en trygg och lärande skolmiljö från år 2006 uttalat följande under rubriken Klädsel och personlig integritet.

Klädsel är något som normalt bestäms av eleverna själva. I arbetet med ordningsreglerna kan man diskutera och komma överens om ett gemensamt förhållningssätt till klädsel, som till exempel vad som gäller med en alltför utmanande klädsel som av andra elever kan uppfattas som stötande. Det finns vissa speciella fall då skolledningen behöver fatta beslut om en enskild elevs klädsel.

Följande exempel kan tydliggöra vissa gränsdragningar beträffande klädsel. Ett förbud för elever att i vissa angivna sammanhang bära en speciell klädsel har aktualiserats beträffande s.k. burqa. Om klädseln i det enskilda fallet väsentlig skulle försvåra kontakten mellan lärare och elever eller medför särskilda risker vid laborationer eller liknande

övningar kan man ha ett förbud mot den klädseln även om den har religiös bakgrund. Bärandet av burqa försvårar eller omöjliggör det personliga och psykologiskt så betydelsefulla samspelet mellan lärare och elev vilket blir till uppenbar skada för eleverna. Läraren kan ha svårt att identifiera eleven och skolan kan inte heller fullgöra sitt uppdrag att förmedla kunskap i en situation då eleven bär burqa.

Detta kan jämföras med situationen då en elev inte tillåts att bära slöja i skolan. Ett sådant förbud kan inte motiveras av att skolan inte kan fullgöra sitt uppdrag. Ett generellt förbud mot att bära slöja innebär därför att elever som av religiösa skäl bär slöja stängs ute från skolan, vilket strider mot skollagens krav om att skolan ska vara öppen för alla.

Skolverket har i ett beslut år 2006 (dnr 52-2006:689) kritiserat en skola för att, genom att förbjuda en elev att bära slöja eller sjal, inte ha uppfyllt skollagens krav att vara en skola som står öppen för alla elever. Inledningsvis erinrade Skolverket om att i enlighet med 9 kap. 2 § skollagen (1985:1100) ska en fristående skola ge kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen svarar mot de kunskaper och färdigheter som grundskolan ska förmedla samt även i övrigt svara mot de allmänna mål och den värdegrund som gäller för utbildning inom det offentliga skolväsendet. Vidare ska skolan stå öppen för alla barn som enligt skollagen har rätt till utbildning inom motsvarande skolform i det offentliga skolväsendet. Vidare uttalade Skolverket som sin uppfattning att en skolledning endast på grund av omständigheter i särskilda fall kan uppställa förbud mot viss klädsel. Ett sådant beslut är endast motiverat om det kan visas att klädseln i just det särskilda fallet påverkar ordningen och säkerheten i skolan eller om skolan därigenom förhindras att fullfölja sitt pedagogiska uppdrag. Skolverket bedömde att skolans agerande, att förbjuda en elev att bära slöja eller sjal med hänvisning till generella ordningsregler, innebär att elever som av religiösa skäl bär slöja/sjal stängs ute från skolan. Skolverket fann att skolan genom detta förfarande inte står öppen för alla elever i enlighet med de krav som uppställs i skollagen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill framhålla att det är en självklar utgångspunkt att var och en har frihet att klä sig som han eller hon själv vill, utan att påtvingas andras värderingar. Det kan finnas vissa situationer, t.ex. under viss yrkesutövning eller inom utbildningsväsendet, där det kan ha konsekvenser om man döljer hela ansiktet. Krav på viss klädsel, eller förbud mot viss klädsel, måste dock alltid begränsas till den situation det gäller, vara motiverat av sakliga skäl och stå i proportion till ändamålet. En lagstiftning som förbjuder burka och niqab ute i samhället bör enligt utskottets mening inte komma i fråga. Utskottet är inte berett att ställa sig bakom motionen. Motion K250 (c) avstyrks.

Mänskliga rättigheter

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker motionsyrkanden angående tillkännagivanden dels om att Sverige ska vara ett föredöme när det gäller att inom landet upplysa om och försvara mänskliga rättigheter, dels om att frihet till religion är ett värde med samma rätt till skydd som de övriga fri- och rättigheterna.

Motionen

Désirée Pethrus Engström m.fl. (kd) begär i motion K355 tillkännagivanden dels om att Sverige ska vara ett föredöme när det gäller att inom landet upplysa om och försvara mänskliga rättigheter, yrkande 1, dels om att frihet till religion är ett värde med samma rätt till skydd som de övriga fri- och rättigheterna, yrkande 5. De anför bl.a. att religionens plats i det offentliga rummet och den offentliga debatten, inte minst i Sverige, betraktas med skepsis och inte sällan med förakt. Ett sådant synsätt kan leda till kränkningar av människors rätt till sin religion. Frihet från religion har ansetts naturligt och politiskt korrekt, medan frihet till religion inte ansetts vara ett värde med samma rätt till skydd, anför de.

Gällande ordning

Varje medborgare är, enligt 2 kap. 1 § första stycket 6 regeringsformen, gentemot det allmänna tillförsäkrad religionsfrihet: frihet att ensam eller tillsammans med andra utöva sin religion. Religionsfriheten är den enda av de positiva opinionsfriheterna som inte får begränsas. (Se vidare i avsnittet Användningen av burka och niqab i Sverige.)

På regeringens webbplats om mänskliga rättigheter¹ finns information om mänskliga rättigheter i Sverige, i svensk utrikespolitik, i världen m.m.

Diskrimineringsombudsmannen (DO) är en statlig myndighet som arbetar mot diskriminering och för allas lika rättigheter och möjligheter. Det gör myndigheten främst genom att se till att diskrimineringslagen följs. Diskrimineringslagen förbjuder diskriminering som har samband med kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

¹ www.manskligarattigheter.gov.se

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det är viktigt att inom landet upplysa om och försvara mänskliga rättigheter, men ser inte behov av ett sådant tillkännagivande som begärs. Vad gäller religionsfriheten noterar utskottet att denna är den enda av de positiva opinionsfriheterna som inte får begränsas. Utskottet avstyrker motion K355 yrkandena 1 och 5 (kd).

En svensk motsvarighet till habeas corpus-institutet

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker en motion om utredning av att införa en svensk motsvarighet till habeas corpus-institutet, med hänvisning till sin tidigare bedömning.

Motionen

Camilla Lindberg och Agneta Berliner (fp) begär i motion K424 att införande av en svensk motsvarighet till habeas corpus-institutet ska utredas. Ett fundament i alla rättsstater är skyddet mot olaga frihetsberövande eller andra former av inskränkt frihet som saknar rättslig grund, anför de. Tvångsmedel mot enskilda får tillgripas bara på sakliga grunder angivna i lag. Individens rätt till en rättslig prövning av tvångsmedlets sakliga grund, varaktighet och proportionalitet får inte åsidosättas. Tyvärr uppvisar svensk lag och rättsordning, enligt motionärerna, ibland generande brister i uppfyllandet av dessa allmängiltiga principer och får återkommande kritik från internationella organ.

De anför att ett exempel där Sverige tidigare kritiserats av människorättsorganisationer gäller långa häktningstider. Dessa problem har nu minskat, men Sverige är ändå ett av få jämförbara länder där den sammanlagda tiden en person kan sitta häktad inte omgärdas av tydliga regler. Domstolen måste regelbundet ompröva ett häktningsbeslut, vilket också kan överklagas till högre instans, men någon prövning av om den sammanlagda häktningstiden är rimlig finns det, anför motionärerna, inte utrymme för. Så länge misstanke på sannolika skäl kvarstår kan häktningstiden lagligt sett förlängas, i teorin utan annan bortre gräns än brottets preskriptionstid. Därför anser motionärerna att det behövs ett skydd för att den misstänkte inte ska utsättas för ett sammanlagt frihetsberövande som står i strid med grundlagens krav på rättegång ”utan oskäligt dröjsmål”.

Förutom frihetsberövande genom häktning eller fängelse finns andra former, som exempelvis tvångsomhändertagande av barn, missbrukare, vissa smittbärare m.fl., vilket kan ske med stöd av olika lagar. Sådana ärenden prövas i regel i förvaltningsdomstolar och enligt de lagar där de före-

skrivs. Även här kan det, enligt motionärerna, i undantagsfall hända att grunderna för att tvångsmedlet tillämpas kommer i konflikt med individens rättssäkerhet.

Därutöver förekommer olika former av påföljder eller sanktioner som inte är direkt frihetsberövande utan frihetsinskränkande, som reseförbud eller förbud mot arbete m.m. liksom frysning av ekonomiska tillgångar som följd av misstänkt brottslighet, t.ex. terrorbrottslighet. Särskilt i sådana fall, där det av naturen är svårt att bevisa att brottslig verksamhet förekommer och där det ofta kan vara oklart vilket, om något, land eller internationellt organ som är upphov till misstanken och där krav på laga prövning inom viss tid saknas, måste någon begränsning införas för att stärka rättssäkerheten för den enskilde, anför motionärerna.

Habeas corpus

Habeas Corpus Act var, enligt Nationalencyklopedin, en engelsk lag från 1679 mot godtycklig häktning. Enligt lagen måste domare beordra en myndighet som höll en person i fängsligt förvar att inställa den fängslade inför rätta för att där besluta om frihetsberövandet skulle fortsätta. Begäran om ett sådant förfarande kunde komma från den fängslade själv. Domare som vägrade kunde dömas till hårda straff. Namnet kommer av den latinska formeln Habeas corpus ad subiiciendum (ungefär 'Du skall föra personen inför rätta'). Olika varianter av habeas corpus-procedurer hade funnits sedan högmedeltiden och blivit verkligt betydelsefulla i slutet av 1400-talet. På 1800- och 1900-talen har användningen av habeas corpus-principen utvidgats, även om lagen ibland upphävts under krig. Liknande lagar finns i de flesta länder med ett rättssystem som är starkt influerat av det engelska, framför allt i USA.

Det förefaller finnas skillnader beträffande vad som är habeas corpus i olika länder. Begreppet habeas corpus låter sig således inte enkelt definieras. Den följande framställningen utgår därför från några av de frihetsberövanden och frihetsinskränkningar som motionärerna tar upp.

Gällande ordning

Regeringsformens skydd mot frihetsberövande m.m.

Varje medborgare är, enligt 2 kap. 8 § regeringsformen, gentemot det allmänna skyddad mot frihetsberövande. Han är även i övrigt tillförsäkrad frihet att förflytta sig inom riket och att lämna detta. Begränsning får ske genom lag och får endast göras för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle, enligt 2 kap. 12 §. Vidare får begränsningen aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den

utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Begränsning får inte heller göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning.

Av 2 kap. 9 § regeringsformen framgår att om en annan myndighet än en domstol har berövat någon friheten med anledning av brott eller misstanke om brott ska denne kunna få sin sak prövad av domstol utan oskäligt dröjsmål, dock inte när det är fråga om att till Sverige flytta över verkställigheten av en frihetsberövande påföljd enligt en dom i en annan stat. Och om någon av någon annan anledning har blivit omhändertagen tvångsvis, ska han eller hon också kunna få saken prövad utan oskäligt dröjsmål. Har en sådan prövning inte uppdragits åt någon myndighet som är behörig, ska den ankomma på allmän domstol.

Europakonventionen

Europakonventionen gäller som lag i Sverige sedan 1995. Enligt 2 kap. 23 § regeringsformen får lag eller annan föreskrift inte meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av Europakonventionen.

Rätt till frihet och säkerhet enligt Europakonventionen

Artikel 5 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) behandlar rätt till frihet och säkerhet. Artikelns lydelse.

1. Var och en har rätt till frihet och personlig säkerhet. Ingen får berövas friheten utom i följande fall och i den ordning som lagen föreskriver

a) när någon är lagligen berövad friheten efter fällande dom av behörig domstol,

b) när någon är lagligen arresterad eller på annat sätt berövad friheten, antingen därför att han underlåtit att uppfylla en domstols lagligen meddelade föreläggande eller i syfte att säkerställa ett fullgörande av någon i lag föreskriven skyldighet,

c) när någon är lagligen arresterad eller på annat sätt berövad friheten för att ställas inför behörig rättslig myndighet såsom skäligen misstänkt för att ha begått ett brott, eller när det skäligen kan anses nödvändigt att hindra honom från att begå ett brott eller att undkomma efter att ha gjort detta,

d) när en underårig genom ett lagligen meddelat beslut är berövad friheten för att undergå skyddsuffostran eller för att inställas inför behörig rättslig myndighet,

e) när någon är lagligen berövad friheten för att förhindra spridning av smittosam sjukdom eller därför att han är psykiskt sjuk, alkoholmissbrukare, missbrukare av droger eller lösdrivare,

f) när någon är lagligen arresterad eller på annat sätt berövad friheten för att förhindra att han obehörigen reser in i landet eller som ett led i ett förfarande som rör hans utvisning eller utlämning.

2. Var och en som arresteras skall utan dröjsmål och på ett språk som han förstår underrättas om skälen för åtgärden och om varje anklagelse mot honom.

3. Var och en som är arresterad eller på annat sätt berövad friheten i enlighet med vad som sagts under punkt 1.c skall utan dröjsmål ställas inför domare eller annan ämbetsman, som enligt lag får fullgöra

dömande uppgifter, och skall vara berättigad till rättegång inom skälig tid eller till frigivning i avvaktan på rättegång. För frigivning får krävas att garantier ställs för att den som friges inställer sig vid rättegången.

4. Var och en som berövas friheten genom arrestering eller på annat sätt skall ha rätt att påfordra att domstol snabbt prövar lagligheten av frihetsberövandet och beslutar att frige honom, om frihetsberövandet inte är lagligt.

5. Var och en som arresterats eller på annat sätt berövats friheten i strid med bestämmelserna i denna artikel har rätt till skadestånd.

Laglighetskravet innebär först och främst att det måste finnas stöd för åtgärden i inhemsk lag samt att de inhemska procedurreglerna respekteras och att rimliga rättssäkerhetskrav tillgodoses (Danelius, *Mänskliga rättigheter i Europeisk praxis*, 3 uppl., 2007, s. 95–96). Danelius tillägger att det här liksom i fråga om andra bestämmelser i konventionen gäller ett krav på proportionalitet. Ett frihetsberövande får alltså inte ske om det framstår som oproportionerligt i förhållande till syftet med åtgärden (s. 96).

Punkt 1.c och punkt 3 i artikel 5 gäller frihetsberövanden av straffrättslig art. Europadomstolen har i flera fall ansett ett frihetsberövande falla utanför artikel 5.1.c på grund av att avsikten inte varit att ställa den som berövats friheten inför domstol (Danelius, s. 107). Vidare måste misstanken finnas kvar under hela den tid som frihetsberövandet varar; om det på något stadium inte längre finns en skälig misstanke, måste den häktade omedelbart friges.

Högsta domstolen har i rättsfallet NJA 2007 s. 295 förklarat att en domstol kan ålägga staten att betala skadestånd, utöver vad som följer av skadeståndslagen (1972:207) och lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder, i den mån det behövs för att Sverige ska uppfylla sina förpliktelser enligt artikel 5.5 i Europakonventionen.

Rätt att röra sig fritt enligt protokoll nr 4 till Europakonventionen

Var och en som lagligen befinner sig inom en stats territorium har rätt att fritt röra sig där och att fritt välja sin bosättningsort, enligt artikel 2 punkt 1 i protokoll 4. Enligt punkt 2 är var och en fri att lämna varje land, inbegripet sitt eget. Utövandet av dessa rättigheter får, enligt punkt 3, inte underkastas andra inskränkningar än sådana som är angivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till statens säkerhet eller den allmänna säkerheten, för att upprätthålla den allmänna ordningen, för att förhindra brott eller för att skydda hälsa eller moral eller annars fri- och rättigheter. Rätten till fri rörlighet och att fritt välja sin bosättningsort enligt punkt 1 får, enligt punkt 4, inom vissa bestämda områden också bli föremål för inskränkningar som är angivna i lag och som är försvarliga med hänsyn till det allmännas intresse i ett demokratiskt samhälle.

En typisk inskränkning i rörelsefriheten som faller under undantagsbestämmelsen i punkt 3 är, enligt Danelius (s. 501), ett reseförbud som åläggs den som är misstänkt för brott när det föreligger flyktfara men häktning inte anses nödvändig.

Kort om vissa frihetsberövanden m.m.

En person som av domstol har befunnits skyldig till brott kan, om fängelse ingår i straffskalan, dömas till fängelse på viss tid eller livstid. Har någon begått brott innan han eller hon fyllt 18 år och rätten finner att påföljden ska bestämmas till fängelse, ska den i stället bestämma påföljden till sluten ungdomsvård under viss tid om det inte, med hänsyn till den tilltalades ålder vid lagföringen eller annan omständighet, finns särskilda skäl däremot. Det följer av brottsbalkens bestämmelser och, i förekommande fall, av speciallagstiftning. En person som har dömts till fängelse på livstid kan, enligt 2–3 §§ lagen (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid, när han eller hon har avtjänat minst tio år av livstidsstraffet ansöka om att straffet ska omvandlas till fängelse på viss tid. När det finns särskilda skäl kan även Kriminalvården göra en sådan ansökan.

Beslut att häkta en person fattas av domstol, och förutsätter utöver tillräcklig misstanke om brott och s.k. särskild häktningsgrund, t.ex. risk för fortsatt brottslig verksamhet, bl.a. att skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse, 24 kap. 1–3 §§ rättegångsbalken. Ytterligare begränsningar för vissa fall finns i 4 § samma kapitel. Enligt 18 § ska rätten, om åtal inte väcks inom två veckor från häktningsbeslutet, så länge den misstänkte är häktad och till dess åtal har väckts, med två veckors mellanrum hålla ny förhandling i häktningsfrågan; om det med hänsyn till utredningen eller av andra skäl är uppenbart att förhandling inom denna tid skulle vara utan betydelse får rätten bestämma längre tids mellanrum.

Enligt 23 § första stycket samma kapitel får ingen som är misstänkt för brott hållas i förvar annat än enligt föreskrift i det kapitlet eller annars i lag. I 23 kap. rättegångsbalken finns bestämmelser om skyldighet att stanna kvar för förhör.

Reseförbud och anmälningsskyldighet, som regleras närmare i 25 kap. rättegångsbalken, får åläggas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som det innebär för den misstänkte eller något annat motstående intresse, enligt 1 § tredje stycket. I sammanhanget kan nämnas att Högsta domstolen i rättsfallet NJA 2008 s. 868 prövat om det med hänsyn till proportionalitetsprincipen i 25 kap. 1 § tredje stycket rättegångsbalken fanns tillräckliga förutsättningar för fortsatt reseförbud mot bakgrund bl.a. av den tid som reseförbudet gällt.

Vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga ska, enligt 2 §, beslutas om det på grund av vissa angivna förhållanden i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveck-

ling skadas. Vidare ska sådan vård beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende, enligt 3 § första stycket, eller om den som dömts till sluten ungdomsvård vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av vård för att inte löpa sådan risk, 3 § andra stycket. Socialnämnden ska, enligt 13 §, noga följa vården av den som får vård med stöd av den lagen. Om den unge beretts vård enligt 2 §, dvs. på grund av förhållanden i hemmet, ska socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vård enligt lagen fortfarande behövs. När vård har beretts med stöd av 3 § ska socialnämnden inom sex månader från dagen för verkställighet av vårdbeslutet pröva om vård med stöd av lagen ska upphöra. Frågan ska därefter prövas fortlöpande inom sex månader från senaste prövning.

För att tvångsvård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall ska komma i fråga förutsätts, utöver närmare angivna vårdbehov och risker, att vårdbehovet inte kan tillgodoses enligt socialtjänstlagen eller på något annat sätt. Det framgår av 4 §. Tvångsvården ska, enligt 20 §, upphöra så snart syftet med vården är uppnått och senast när vården har pågått i sex månader.

I smittskyddslagen (2004:168) finns bestämmelser om isolering av den som bär på en allmänfarlig sjukdom i 5 kap. Isolering förutsätter, enligt 1 §, att det av omständigheterna klart framgår att den enskilde inte är beredd eller i stånd att frivilligt underkasta sig de åtgärder som krävs för att förebygga eller så långt som möjligt minska risken för smittspridning, punkt 1, eller det finns grundad anledning att anta att den enskilde inte följer de förhållningsregler som har beslutats, punkt 2. Vidare får beslut om isolering meddelas endast om det finns en påtaglig risk för att andra människor kan smittas, 1 § andra stycket. Isolering enligt 1 § får, enligt 5 § första stycket, bestå i högst tre månader. Efter ansökan av smittskyddsläkaren får länsrätten, om det finns särskilda skäl, besluta om fortsatt isolering. Sådant beslut får avse högst sex månader åt gången, räknat från prövningstillfället, 5 § andra stycket.

Domar och beslut om frihetsberövande eller annat omhändertagande beslutas i regel av domstol. Som exempel på annan ordning kan nämnas att vissa beslut om omedelbart omhändertagande som får fattas av socialnämnd ska underställas länsrätt, se t.ex. 6–7 §§ lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga. Domar och beslut om frihetsberövande eller annat omhändertagande kan överklagas.

Rättsprövning av vissa regeringsbeslut m.m.

Enligt 1 § lagen (2006:304) om rättsprövning av vissa regeringsbeslut får enskilda ansöka om rättsprövning av sådana beslut av regeringen som innefattar en prövning av den enskildes civila rättigheter eller skyldigheter i den mening som avses i artikel 6.1 i Europakonventionen. Ansökningar

om rättsprövning prövas av Regeringsrätten, enligt 3 §. Syftet med rättsprövningen är att tillhandahålla en möjlighet till domstolsprövning av beslut som enligt Europakonventionen ska kunna domstolsprövas men för vilka svensk rätt annars inte erbjuder en sådan möjlighet utöver resning (prop. 2005/06:56 s. 10).

Tilläggs kan att enligt 3 § andra stycket förvaltningslagen (1986:223) ska bestämmelserna om överklagande i den lagen alltid tillämpas om det behövs för att tillgodose rätten till domstolsprövning av civila rättigheter eller skyldigheter enligt artikel 6.1 i Europakonventionen.

Extraordinära rättsmedel

Av 11 kap. 11 § första stycket regeringsformen följer att resning i ett avgjort ärende ska prövas av Regeringsrätten, eller i den mån det föreskrivs i lag, av lägre förvaltningsdomstol, när det är fråga om ett ärende för vilket regeringen, förvaltningsdomstol eller förvaltningsmyndighet är högsta instans. I annat fall prövas resning av Högsta domstolen, eller i den mån det föreskrivs i lag, av annan domstol som inte är förvaltningsdomstol. Närmare bestämmelser om resning kan meddelas i lag, enligt 11 § andra stycket.

Inom det förvaltningsrättsliga området finns grundprinciperna för resning i 37 b § förvaltningsprocesslagen (1972:291). Där föreskrivs att resning får beviljas i mål eller ärende om det på grund av något särskilt förhållande finns synnerliga skäl att pröva saken på nytt.

För rättegångsmålen finns de närmare bestämmelserna om resning i 58 kap. rättegångsbalken. Där anges också, i 2 §, förutsättningarna för resning vilka för brottmålsens del, såvitt nu är av intresse, i huvudsak är

1. brottsligt förfarande eller tjänsteförseelse som någon ledamot av rätten, där anställd eller åklagaren med avseende på målet har gjort sig skyldig till, om brottet eller tjänsteförseelsen kan antas ha inverkat på målets utgång,
2. jäv för någon lagfaren domare eller åklagare om det inte är uppenbart att jävet saknat betydelse för målets utgång,
3. falsk utsaga av ett vittne, en sakkunnig eller en tolk, eller en skriftlig handling som har åberopats som bevis har varit falsk, om utsagan eller handlingen kan antas ha inverkat på utgången,
4. nya bevis åberopas som sannolikt skulle ha lett till frikännande eller till att brottet hänförts under en mildare straffbestämmelse än den som tillämpats, eller om det finns synnerliga skäl att på nytt pröva frågan om den tilltalade har förövat det brott som han eller hon dömts för, eller
5. uppenbart lagstridig rättstillämpning har legat till grund för domen.

I sammanhanget kan även nämnas att det i 59 kap. rättegångsbalken finns bestämmelser om undanröjande av dom på grund av domvilla vid vissa formella fel, bl.a. om domen givits mot någon som inte varit rätteligen stämd och inte heller har fört talan i målet.

Tidigare behandling

Ett motionsyrkande om utredning av införande av principen om habeas corpus i grundlagen avstyrktes av utskottet våren 2006 (bet. 2005/06:KU17 s. 64). Utskottet förklarade sig inte berett att då genom ett tillkännagivande initiera en habeas corpus-princip i svensk rätt.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sin tidigare bedömning. Utskottet avstyrker motion K424 (fp).

Motionsförslag som behandlats i förenklad ordning

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker en rad motionsyrkanden i frågor som har behandlats tidigare under mandatperioden.

I betänkandet tas upp motionsförslag som rör samma eller i huvudsak samma frågor som utskottet har behandlat tidigare under mandatperioden. Det gäller yrkanden om avvecklande av monarkin och införande av republik, återinförande av valmonarki samt karantänsregler för statsråd, vilka behandlats i betänkande 2006/07:11 och vissa av dem därefter i betänkande 2007/08:KU14 (i förenklad ordning) respektive 2008/09:KU9 (i förenklad ordning). Vidare gäller det yrkanden om samvetsfrihet och vissa samvetsklausuler som behandlats i betänkande 2007/08:KU11, om förbud mot opinionsundersökningar dagarna före riksdagsvalet som behandlats i betänkande 2007/08:KU18 samt värdekommission som behandlats i betänkande 2008/09:KU17.

Utskottet vidhåller sin bedömning i dessa frågor och finner inte skäl att nu ta upp dem till närmare behandling.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2009

2009/10:K230 av Stefan Wikén (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att avveckla monarkin.

2009/10:K250 av Staffan Danielsson och Lennart Pettersson (båda c):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda och återkomma med förslag om tydliga gränser för användningen av burka eller niqab i Sverige.

2009/10:K252 av Staffan Danielsson och Maria Kornevik Jakobsson (båda c):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda ett förbud mot opinionsundersökningar dagarna före riksdagsvalet.

2009/10:K255 av Mats Pertoft och Max Andersson (båda mp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att återinföra valmonarki i Sverige.

2009/10:K264 av Lennart Sacrédeus (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att låta statschefen sköta de uppgifter som i dag enligt 6 kap. 2 § första stycket regeringsformen åligger talmannen då ny statsminister ska utses.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att det bör ges offentlighet åt de kontakttillfällena statsministern har med statschefen i enlighet med 5 kap. 1 § regeringsformen.

2009/10:K307 av Annicka Engblom (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att låta statschefen överta de uppgifter som enligt 6 kap. 2 § första stycket regeringsformen i dag åvilar talmannen i samband med att statsminister ska utses.

2009/10:K312 av Bertil Kjellberg och Magdalena Andersson (båda m):

Riksdagen tillkännager för riksdagsstyrelsen som sin mening vad som anförs i motionen om minskning av antalet riksdagsledamöter.

2009/10:K324 av Sten Bergheden (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över möjligheten att ändra representationssystemet så att det blir färre riksdagsledamöter.

2009/10:K354 av Annelie Enochson (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en samvetsklausul inom sjukvården och högskoleutbildningen.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införliva samvetsfriheten i rättighetskatalogen i Sveriges grundlag.

2009/10:K355 av Désirée Pethrus Engström m.fl. (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige ska vara ett föredöme när det gäller att inom landet upplysa om och försvara mänskliga rättigheter.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att frihet till religion är ett värde med samma rätt till skydd som de övriga fri- och rättigheterna.

2009/10:K364 av Agneta Berliner och Carl B Hamilton (båda fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa karantänsregler för statsråd och högre tjänstemän i Regeringskansliet innan de börjar ett nytt arbete.

2009/10:K378 av Johan Löfstrand och Fredrik Olovsson (båda s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa republik.

2009/10:K399 av Michael Anefur m.fl. (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av en värdekommission för att stimulera en bred offentlig debatt om samhällsgemenskapens grund, det unika, lika och okränkbara människovärdet samt de mänskliga fri- och rättigheterna.

2009/10:K400 av Hans Wallmark (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om möjligheten att stärka konungens ställning som en partipolitiskt obunden symbol för hela landet.

2009/10:K410 av Birgitta Ohlsson m.fl. (fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att republik bör införas.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att så länge som monarkin existerar som statskick bör kungen fråntas sin roll som ordförande i Utrikesnämnden.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att så länge som monarkin existerar som statskick bör utländska ambassadörer överlämna sina kreditivbrev hos talmannen eller utrikesministern.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att så länge som monarkin existerar som statskick bör utrikesministern utfärda utnämningsbrev till svenska konsuler utomlands.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att så länge som monarkin existerar som statskick bör statschefsrollen i förhållande till främmande makt utövas av talmannen eller statsministern.

2009/10:K424 av Camilla Lindberg och Agneta Berliner (båda fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om införande av en svensk motsvarighet till habeas corpus-institutet.